

DÜŞÜNEN İSKELETİN ANATOMİSİ: VESALIUS'UN GÖRSEL
EPİSTEMOLOJİSİTHE ANATOMY OF THE THINKING SKELETON: VESALIUS' VISUAL
EPISTEMOLOGYAylin AKSOY^{1*} Şevket ÖZKAYA²¹ Altınbaş Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye² Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye

*Corresponding Author: Aylin AKSOY aylin.aksoy@altinbas.edu.tr

How to cite: Aksoy A, Özkaya Ş. The anatomy of the thinking skeleton: Vesalius' visual epistemology. SMJ. 2025; 3(3): 119-26.

Received : 26.04.2025

Accepted : 03.08.2025

Published: 28.12.2025

ÖZET

Bu makale, Andreas Vesalius'un *De Humani Corporis Fabrica (1543)* adlı başyapıtında yer alan "düşünen iskelet" figürünü çok katmanlı bir bakış açısıyla incelemekte; bu figürün sanat, bilim ve felsefe eksenindeki anlamlarını tarihsel bağlamda değerlendirmektedir. Vesalius'un, anatomi eğitimini otopsi deneyimi ve doğrudan gözleme dayandırarak Galen'in metin merkezli otoritesini sorgulaması, bilimsel devrim sürecinde merkezî bir rol oynamıştır. Düşünen iskelet, yalnızca anatomik yapının detaylı sunumu açısından değil; aynı zamanda insan bedenine yüklenen ontolojik, epistemolojik ve estetik anlamlar bakımından da çığır açıcı bir temsil sunar. İskeletin düşünür pozisyonunda tasviri, Descartes öncesi dönemde bile beden-zihin dualizmine dair felsefi bir önsezinin izlerini taşıırken, figür üzerindeki harf ve numaralandırma sistemi ise anatomik yapının kataloglaştırılmış olduğunu, bilimsel bir düzen içinde incelendiğini gösterir. Figür hem öğretici bir model olarak hem de sanatsal bir ikon olarak konumlandırılmış; böylece diseksiyon pratiği yalnızca biyolojik bir çözümleme değil, aynı zamanda bilgi üretiminin görsel ve kavramsal temsiline dönüşmüştür. Makale, Vesalius'un illüstrasyonlarında yer alan topografik doğruluk, anatomo grafik stilizasyon, gravür tekniği, kadavranın teatral kompozisyonu gibi unsurları da analiz ederek, erken modern dönemde görsel bilginin tıbbi temsil gücünü irdelemektedir. Ayrıca bu figürün, anatomi tarihinde yalnızca pedagojik bir araç olmadığını aynı zamanda insanın varoluşsal kırılganlığına ve bilme arzusuna işaret eden sembolik bir eşik olduğunu ortaya koymaktadır. Düşünen iskelet, bilimin çizgiyle konuştuğu, sanatın ölü kemikler üzerinden yaşamı ve bilgiyi sorguladığı bir eşikte durur; bu figür, yalnızca bir bedenin anatomik haritası değil, aynı zamanda düşüncenin kemiğe kazınmış sessiz bir resmidir.

Anahtar Kelimeler: Andreas Vesalius, düşünen iskelet, anatomi, sanat ve bilim

ABSTRACT

This article examines the "thinking skeleton" figure featured in Andreas Vesalius' masterpiece *De Humani Corporis Fabrica (1543)* through a multilayered perspective, evaluating its meanings across the intersecting domains of art, science, and philosophy within their historical context. Vesalius' approach, anchoring anatomical education in autopsy practice and direct observation rather than relying on the text-based authority of Galen, played a pivotal role in the process of the Scientific Revolution. The thinking skeleton offers not only a detailed presentation of anatomical structure but also a groundbreaking representation imbued with ontological, epistemological, and aesthetic significance. The portrayal of the skeleton in a meditative pose reveals traces of a philosophical intuition regarding mind-body dualism that predates Descartes, while the alphanumeric system of letters and numbers inscribed on the figure demonstrates the methodical, systematized study of anatomical structures. Positioned simultaneously as an instructional model and an artistic icon, the figure transforms dissection practice from mere biological analysis into a visual and conceptual representation

of knowledge production. This study analyzes elements such as topographical precision, anatomographic stylization, engraving techniques, and the theatrical composition of the cadaver in Vesalius' illustrations, exploring how visual knowledge functioned as a powerful medium for medical representation in the early modern period. Furthermore, the figure emerges not only as a pedagogical tool in anatomical history but also as a symbolic threshold pointing toward human existential fragility and the insatiable desire for knowledge. The thinking skeleton stands at the crossroads where science speaks through lines and art questions life and knowledge through dead bones; it represents not merely an anatomical map of the body, but a silent portrait of thought etched into bone.

Keywords: Andreas Vesalius, thinking skeleton, anatomy, art and science

Giriş

Andreas Vesalius, 16. yüzyıl Avrupa'sının en önemli tıp bilimcilerinden biri olarak, anatomi biliminin temel taşlarını gözlem ve deneyime dayalı bir bilimsel yöntemle yeniden şekillendirmiştir. Vesalius'un en önemli katkılarından biri, anatomiye dair bilgiyi sadece teorik kaynaklardan almak yerine doğrudan gözlemlerle elde etmesidir. *De Humani Corporis Fabrica (1543)* adlı eseri, sadece bir anatomi kitabı değil, aynı zamanda sanatla bilim arasındaki sınırları bulanıklaştıran bir epistemolojik devrimdir. Vesalius, bedenın anatomik yapısını daha doğru bir şekilde belgelemekle kalmamış, sanatçılarla iş birliği yaparak anatomi çizimlerini bilimsel doğruluğu ve sanatsal sezgiyi birleştiren görsel bir dil hâline getirmiştir. Fabrica illüstrasyonları, Rönesans'ın *mimesis* (doğayı taklit) anlayışını izlerken, anatominin deneysel doğruluğunu koruyacak biçimde "ideal form" prensibiyle yeniden düzenlenmiştir; böylece beden, gözlemin sunduğu gerçeklik ile sanatın sunduğu mükemmel oran ideali arasında konumlanmıştır (1). Vesalius'un anatomiye olan katkıları, tıbbi bilgiyi sunma biçimiyle ilgili yeniliklerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda felsefi ve varoluşsal bir derinlik de katmıştır. Bu derinlik, özellikle düşünen iskelet figüründe somutlaşır. Düşünen iskelet, sadece anatomiye fiziksel yapısı olarak sunmaz, bedenın parçalanabilirliği ve düşüncenin sürekli evrilen süreci arasındaki felsefi ilişkiyi keşfeder. Bu figür; bilgi üretimi, zihin ve beden arasındaki bağ ve ölümün anlamı üzerine derin düşünceleri tetikler. Bu makale, Vesalius'un bilimsel ve sanatsal devrimini ve düşünen iskelet figürünün sadece anatomik bir illüstrasyon olmanın ötesinde nasıl felsefi, sanatsal ve bilimsel bir sembol hâline geldiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Vesalius'un sanatla harmanlanmış bilimsel çizimleri, sadece anatomiye dair bilgiyi aktarmakla kalmamış, aynı zamanda sanatın ve bilimsel gözlemin birleştirici gücünü göstermiştir. Bu bağlamda, düşünen iskeletin figürü, modern anatomi tarihinde bilimsel doğruluğun ötesinde bir anlam taşıyan çok katmanlı bir sembol hâline gelmiştir. İnsan bedeninin anlaşılmasına yönelik çabalar, yüzyıllar boyunca teorik bilgi ve

otorite figürlerinin yorumlarına dayanmış; ancak gerçek bilgiye ulaşmanın yolunun doğrudan gözlem ve deneyimden geçtiğini ilk kez cesaretle ortaya koyan kişi Andreas Vesalius olmuştur. 16. yüzyıl Avrupa'sında bilimsel düşüncenin temellerini yeniden şekillendiren Vesalius, anatomi biliminin dogmatik metinlerden kurtulup birebir gözleme dayalı bir disiplin hâline gelmesine öncülük etmiş, bu süreçte hem bilimsel yöntemlerin hem de görsel anlatımın sınırlarını genişleterek modern bilimin doğuşuna katkı sağlamıştır. Andreas Vesalius (1514–1564), anatomi tarihinin yalnızca bilimsel açıdan değil, aynı zamanda yöntemsel ve entelektüel düzlemde de dönüştürücü figürlerinden biri olarak kabul edilir. Vesalius'un yaşamı ve akademik kariyeri, Avrupa'nın önde gelen eğitim kurumlarında aldığı klasik tıp eğitimi ile başlamış; Louvain Üniversitesinde başladığı öğrenimine, Paris Üniversitesinde Galen'in öğretileri doğrultusunda devam etmiştir (2). Ancak Paris'te sürdürdüğü anatomi eğitimi sırasında, Galen'in insan anatomisine dair aktardığı bilgilerin diseksiyon deneyimleriyle birebir örtüşmediğini keşfetmesi, onun bilimsel yöneliminde radikal bir kırılma yaratmıştır (3). Vesalius, Galen'in hatalarını doğrudan diseksiyonla gözlemleyerek yerleşik akademik otoritelerin sorgulanabilir olduğunu göstermiştir. Paris'te, mezarlıklardan kadavra bulmak için gerçekleştirdiği gece baskınlarıyla edindiği doğrudan gözlemler, onun bilim anlayışının temelini oluşturmuştur (3). Ancak Paris'teki akademik ortamın bu tür eleştirel yaklaşımlara kapalı olması, Vesalius'u daha özgür bilimsel araştırmalar yapabileceği Padova Üniversitesine yönlendirmiştir. Burada, 23 yaşında profesör unvanı olarak doğrudan insan diseksiyonları üzerinden anatomi öğretimini başlatmış ve Avrupa'da anatomi eğitiminde köklü bir reform gerçekleştirmiştir (2). Vesalius'un anatomiye doğrudan gözleme dayalı yaklaşımı, sadece akademik bir yenilik değil; aynı zamanda bilimsel yöntemin temellerini atan bir devrim niteliğindeydi. O döneme kadar anatomi çizimleri, büyük ölçüde Galen'in otoritesine bağlı kalarak, hayvan diseksiyonlarına ve teorik spekülasyonlara dayanıyordu. Orta Çağ boyunca anatomi, hayvan diseksiyonlarından türetilen bilgilerin sorgulanmadan tekrarına dayandı; 14. yüzyılda insan diseksiyonu

yeniden başlamasına rağmen uygulama çoğu kez metinleri doğrulamanın ötesine geçmedi. 16. yüzyılda ise diseksiyon, doğrudan gözlem ve sistematik doğrulamanın temel aracı hâline gelerek hem bilimsel yaklaşımı hem de bedeni temsil etme biçimlerini köklü biçimde değiştirdi (4). William A. Locy'nin detaylı biçimde incelediği gibi, Vesalius öncesi anatomi illüstrasyonları gerçekçi perspektiften yoksun, şematik ve simgesel temsillerle sınırlıydı. İnsan vücudunun yapısal ilişkileri ile kas ve kemik oranları önceki dönemlerde doğru biçimde yansıtılamıyor; bu nedenle anatomi bilgisi hem görsel hem de kavramsal anlamda eksik kalıyordu ki Vesalius, bu eksikliği doğrudan diseksiyon ve gözleme dayalı görselleştirmelerle gidererek bilim ile sanat arasında güçlü bir köprü kurdu (5). 1543 yılında yayımlanan *De Humani Corporis Fabrica Libri Septem*, Vesalius'un yıllara yayılan gözlemleri, diseksiyonları ve metodolojik kararlılığının zirve noktasını temsil etmektedir (2). Vesalius'un bilim dünyasına yaptığı bu köklü katkıları daha yakından anlamak için onun anatomi bilimine ve bilimsel yöntem anlayışına getirdiği yeniliklere odaklanmak gerekmektedir.

De Humani Corporis Fabrica: Anatomi Bilgisi ve Görsel Temsilin Yeniden Tanımlanması

Eser, sistematik anatomi bilgisi ile sanatsal estetiği birleştiren ilk büyük anatomi kitabı olma özelliğini taşır. Vesalius, vücudun her bölgesini hem bilimsel doğrulukla hem de sanatsal duyarlılıkla belgeleyerek yalnızca anatomi bilgisini değil; aynı zamanda bilimsel bilgiyi sunma biçimini de devrimci bir şekilde değiştirmiştir (6). Fabrica'nın görsel anlatımı, insan bedenini durağan bir nesne olarak sunmak yerine, dramatik pozlar içinde, doğa manzaralarının ortasında yaşayan bir varlık gibi tasvir eder. Fabrica'daki sahneler, dönemin anatomi tiyatrolarında görülen mimari düzen ve dramatik anlatım anlayışını çağırıştırır. Vesalius'un figürleri, yalnızca bilimsel gözlemin belgeleri değil, aynı zamanda mekânsal bağlam içinde anlam kazanan teatral kompozisyonlardır. Arka plandaki manzaralar ve figürlerin bedensel jestleri, izleyiciyi anatomik bilgiden öte, görselin taşıdığı simgesel katmanlarla yüzleşmeye davet eder (7,8). Bu teatral sahneleme, bedenin yalnızca parçalanacak bir organizma değil; anlamlandırılacak bir bilgi alanı olduğuna işaret eder (2). Vesalius'un kullandığı perspektif teknikleri, ışık gölge dağılımları ve kas liflerinin yönelimindeki doğrallık, anatomi çiziminde sanat ve bilimin nasıl bütünleşebileceğini göstermiştir. Böylece Fabrica, yalnızca tıp eğitimi için değil; Rönesans sanatının görsel dilinin bir parçası olarak da kabul edilmiştir (6). Bununla birlikte Vesalius'un karşılaştığı entelektüel ve akademik direnç, onun bilimsel cesaretinin bir

başka göstergesidir. Galen'in bilgilerini doğrudan gözlemlerle düzelttiği için kendi çağdaşları tarafından büyük baskılara ve eleştirilere maruz kalmıştır (2). Galen'in mutlak otoritesini sorgulaması, Vesalius'u dönemin akademik çevrelerinde yalnızlaştırmış; ancak bilimsel hakikat uğruna bu yalnızlığı göze alarak çalışmaya devam etmiştir. Harvey Cushing'in de vurguladığı gibi, Vesalius'un ısrarla diseksiyon yapması, insan bedenini doğrudan gözlemlerle incelemesi ve bu bulgulara dayanarak bilim üretmesi, modern bilimsel yöntemin öncülerinden biri olarak değerlendirilmesini sağlamıştır (3). Vesalius'un çalışmaları, sadece anatomi biliminin gelişimini değil, aynı zamanda bilimsel düşüncenin temel prensiplerini de etkilemiştir. Doğrudan gözlem, deneysel doğrulama ve sistematik şüphecilik ilkeleri, Vesalius'un pratiğinde somutlaşmış ve sonraki yüzyıllarda bilimsel devrimin temel taşlarını oluşturmuştur. Onun katkıları sayesinde anatomi, skolastik doktrinlerden bağımsızlaşmış, insan bedeni ise bilgi üretiminin merkezi bir nesnesi hâline gelmiştir. Sonuç olarak, Andreas Vesalius, modern anatominin kurucusu olmasının ötesinde, bilimsel yöntemin tarihsel inşasında da temel bir figürdür. Vesalius'un bilimsel devrimindeki en çarpıcı somutlaşma, şüphesiz ki *De Humani Corporis Fabrica* adlı eseriyle gerçekleşmiştir.

Vesalius'un Anatomi Bilimine Katkısı ve Bilimsel Yöntemin Evrimi

Onun akademik cesareti, gözleme dayalı bilim üretimine olan inancı ve sanat ile bilimi eşzamanlı olarak kullanma becerisi hem tıp tarihinde hem de genel bilim tarihinde silinmez bir iz bırakmıştır. Vesalius'un mirası, bugün hâlâ bilimsel araştırmanın vazgeçilmez ilkeleri arasında yer alan doğrudan gözlem, deneysel doğrulama ve sistematik şüphecilik ilkelerinde yaşamayı sürdürmektedir. Vesalius'un bilimsel devrimi, yalnızca insan bedenini doğru temsil etmekle sınırlı kalmamış; aynı zamanda bu bedeni bilgi üretiminin, düşünsel sorgulamanın ve varoluşun merkezine yerleştirmiştir. Onun doğrudan gözleme ve deneyime dayalı yöntem anlayışı, anatomi bilgisinin yalnızca fiziksel yapılarla değil, zihinsel ve felsefi kavrayışlarla da bütünleşmesi gerektiğini göstermiştir. Bu anlayışın en çarpıcı görsel temsili ise düşünen iskelet figüründe somutlaşmıştır. Fabrica içerisindeki en dikkat çekici ve katmanlı anlatım ise, özellikle "düşünen iskelet" figüründe belirginleşmektedir. Her ne kadar Vesalius'un portresi (Şekil 1) onu bilimsel devrimin öncüsü olarak tanıtsa da *De Humani Corporis Fabrica*'nın görsel belleğinde asıl yıldız figür, düşünceyi kemiğe kazıyan simgeselliğiyle düşünen iskelettir (Şekil 2).

Şekil 1. Andreas Vesalius'un portresi, *De humani corporis fabrica libri septem* (1543)

Şekil 2. Düşünen iskelet figürü, *De humani corporis fabrica libri septem* (1543)

Düşünen İskelet Figürünün Anatomik, Epistemolojik ve İkonografik Analizi

İskeletin düşünceli pozu ve bedeninin parçalanabilirliğinin bilgiyi motive eden bir güç olarak sunulması, Vesalius'un anatomiye yalnızca bir teknik uğraş olarak değil, insanın ölüm, bilinç ve bilgi üretimi arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamlandırmaya çalışan felsefi bir etkinlik olarak yaklaştığının kanıtıdır. Vesalius'un *De Humani Corporis Fabrica* (1543) adlı eserinin 185. sayfasında yer alan düşünen iskelet figürü, yalnızca bilimsel bir anatomi illüstrasyonu değil; aynı zamanda çok sayıda gizli yapısal, simgesel ve ikonografik düzeyi içinde barındıran sofistike bir bilgi yüzeyidir. Bu figür, ilk bakışta sadece kemik yapısının anatomik bir sunumu gibi görünse de

duruşu, mekânla kurduğu ilişki, çevresel yerleşimi ve üzerindeki sembolik düzenlemelerle birlikte incelendiğinde Vesalius'un bu çizimiyle yalnızca bir anatomi tanımı değil, aynı zamanda bir entelektüel durum ve varoluşsal soru üretmeye çalıştığı açıkça görülmektedir. İskeletin yapısal formu, bedeninin yıkılmasından ve sonluluğundan bilgi üretmeye yönelik bir sembolizm barındırmaktadır (6).

İskeletin sol elinde kavradığı kafatası, figürün ölüm ile olan ilişkisinin en belirgin göstergelerindendir. Kafatasındaki temporal bölgedeki çöküntü ve dış dizilimindeki eksiklik, figürün bir kadavradan elde edilen bir model olduğunu ima eder. Bu tür anatomik deformasyonlar, Vesalius'un kullandığı bedenlerin çoğunlukla idam edilmiş suçlulara ait olduğuna işaret eder. Bu görseldeki deformasyonlar sadece fizyolojik bir bozulmayı simgelemekle kalmaz, aynı zamanda adalet, ölüm ve bilgi üretimi arasında kurulan tarihsel ilişkileri de gün yüzüne çıkarır. Vesalius, bu figürle birlikte, bedeninin parçalanabilirliğini ve bu parçalanmadan elde edilen bilgilerin ne kadar geçici ve eksik olduğunu da vurgulamaktadır (3). Bununla birlikte, figürün sağ ayak bileğinde görülen kırık çizgiler veya anatomik deformasyonlar, çizimin kazıma sürecindeki gravür hatalarına işaret edebileceği gibi, aynı zamanda Vesalius'un bedeninin bilgiye dönüşüm sürecinde uğradığı parçalanmayı ve çürümeyi metaforik olarak temsil ettiğini düşündürülebilir. Bu kırılma, bedensel bütünlüğünü kaybetmiş olsa da hâlâ bilgi taşıma kapasitesini sürdüren bir yapıyı simgeler (2). Özellikle ayak bölgesindeki harfli işaretler ("x", "y", "z"), bir anlamda bilginin sınırlarına dayandığını gösterirken, hâlâ bu sınırlar dâhilinde bilgi üretmeye devam ettiğini ima eder. Bu işaretleme sistemi, Vesalius'un yalnızca anatomi örneği sunmadığını, aynı zamanda pedagojik bir araç kullanarak bilginin sürekli gelişen ve değişen bir süreç olduğunu izleyiciye aktardığını da gözler önüne serer (6). Kaidenin üzerinde yer alan mandibula (çene kemiği), sol taraftan okunduğunda, yazıların "VIVITUR IN GENIO, CÆTERA MORTIS ERUNT" ifadesini taşır. Bu yazıt, "Zihinle yaşanır, geri kalan ölümündür" anlamına gelir. Kaidenin üzerine kazınmış bu epigrafik yazı, figürün fiziksel yokluğunun ötesinde, düşünsel ve entelektüel varlığının devamlılığına işaret eden güçlü bir simgesel anlam taşır. Bu yazının yerleşimi, yalnızca metnin görsel bir öge olarak değil, aynı zamanda figürün fiziksel yokluğu ile zihin ve düşünce arasındaki bağlantıyı güçlendiren bir sembol olarak işlev gördüğünü ortaya koyar (5). Kaidenin mimari süslemeleri, çiçek formundaki üç adet rozet gibi küçük ama dikkatli yerleştirilmiş semboller, yaşam, kısalık ve ölüm temalarını hatırlatan güçlü bir Rönesans ikonografisi içerir. Bu figür, yalnızca bilimsel bir sunum değil; aynı zamanda ölüm, bedeninin geçiciliği ve insan zihninin bu geçicilik karşısındaki

konumunu sorgulayan simgesel bir anlatı olarak kurgulanmıştır. Vesalius'un figürün sol tarafına ağırlık vermesi ve yüzünü sol aksa çevirmesi, figürün yalnızca fiziksel postürüne değil, aynı zamanda zihinsel işlevlerine dair de sembolik bir anlam taşır. Bedenin, zihinsel düşüncelerle nasıl şekillendiğini ve bedenin sınırlı doğasının, zihinsel varlıkla nasıl aşılabileceğini simgeler (3). Zihnin bedeni aşan yönü, figürün sağ ve sol beyin lobları arasındaki görsel simetriyle temsil edilir gibidir. Her ne kadar Vesalius döneminde bu loblara dair işlevsel ayrım bilinmese de bu düzenleme günümüzden bakıldığında sezgisel (sağ lob) ve analitik (sol lob) işlevlerin sanatsal bir yansıması olarak okunabilir. Bu açıdan bakıldığında, figürde "çok sonraları anlam kazanacak" bir zihinsel ayrımın erken bir görsel ipucuna rastlamak mümkün müdür sorusu akla gelir. Bu yerleşim, bilinç ve beden arasındaki karmaşık ilişkiyi temsil eder ve Vesalius'un bedenin sadece bir fizyolojik yapı değil, aynı zamanda düşüncenin sahnesi olduğunu ifade ettiğini vurgular. Görseldeki toprak zemin ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta, zemininin eğimli olmasıdır. Figürün yerleştirildiği eğimli zemin, doğayla bütünleşmeye dair sanatsal bir izlenim uyandırır. Bu, doğa-toprak ilişkisini simgeleyen bir yorum olarak okunabilir; üzerinde yükselen ince dallı, yapraklı bitkilerin yer alması da çürümenin ardından gelen yeniden doğuşu çağırır. Bitkilerin yönü yukarı doğrudur, figürün durduğu alanla görsel olarak hiçbir bağ kurulmamıştır. Bu da onların biyolojik değil, simgesel düzeyde doğaya aidiyet gösterdiğini düşündürür. Bitkiler, bilginin topraktan fıskırması ve bedenin çürümesiyle anlamın yeşermesi fikrini anlatan bir sembolizmdir (5). Kaide üzerindeki mimari motifler de dikkat çekicidir. Çiçek formunda yerleştirilmiş üç rozet, Rönesans mezar taşlarında sıkça görülen vita-brevitas-mors (yaşam-kısalık-ölüm) üçlemesini çağrıştıran güçlü bir sembol sunar. Harfli işaretlemeler, izleyiciyi figür üzerinde yönlendiren, bakışın sırasını ve metinle görsel arasındaki etkileşimi belirleyen bir okuma kurgusu oluşturur. Bu yöntem, bilginin yalnızca metin yoluyla değil, görsel dizilim ve sembolik kodlama aracılığıyla da iletildiğini gösterir. Böylece figür, salt bir anatomik nesne olmaktan çıkar; pedagojik olarak yapılandırılmış, çok katmanlı bir bilgi mimarisine dönüşür. Bu görsel kodlama sistemi, erken modern bilimsel diyagramlarda anlamın nasıl üretildiğine dair önemli bir örnek teşkil eder (7,8). Bu motif hem sanatın hem de bilimin bir arada var olma gerekliliğini simgeler. Vesalius, burada yalnızca bedenin anatomisini değil; aynı zamanda bedenin ölüme ve yeniden doğuşa dair temsilini de betimler.

Tüm bu özellikler bir araya geldiğinde, düşünen iskelet figürünün yalnızca bilimsel bir illüstrasyon değil; aynı zamanda sembolik katmanlar, mekânsal düzenlemeler, anatomik eksiklikler ve görsel dil

aracılığıyla inşa edilmiş çok katmanlı bir epistemolojik yüzey olduğu görülür. Bedenin bilgiye dönüşümü, bu figürdeki anatomik doğrulukla birleşerek, bedenin felsefi bir düşünme ve bilgi üretme kaynağı olduğuna dair bir mesaj taşır. Bilgi ve ölümün birleşimi, bedenin parçalanabilirliğiyle ve zihnin sürekliliğiyle barışçıl bir biçimde iç içe geçmiştir. Vesalius, bu figürle bedenin yalnızca fiziksel bir nesne değil, aynı zamanda düşüncenin sahnesi ve bilgiye dönüşümün aracı olduğunu gösterir. Bu figür, modern anatomi tarihinde bir dönüm noktası oluşturmuş ve ölüm karşısında bilginin hâlâ nasıl dirildiğini gösteren görsel bir epistemolojik beyandır (6). Benzer bir yaklaşım, Bizans tıp sanatında da gözlenir. San Silvestro Şapeli'ndeki cüzzam tasvirleri, hastalığı yalnızca klinik bir olgu olarak değil, teolojik ve kozmolojik düzenin bir parçası olarak sunar. Burada beden, maddi bütünlüğünün ötesinde, Tanrısal adalet, ölüm ve kurtuluş gibi kavramların görsel bir aracına dönüşür. Bu çok katmanlı temsil, Vesalius'un düşünen iskelet figüründe de görülen, biyolojik gerçeklikle metafizik düşünce arasındaki görsel diyalogu yansıtır (9). Vesalius'un anatomi çizimlerinde sadece bilimsel gözlem ve görsel doğruluğu değil, aynı zamanda sanatla harmanlanmış bir sezgiyi de ortaya koyduğu açıkça görülmektedir. Bu, *Fabrica*'daki diğer iskelet figürlerinden düşünen iskeletin en belirgin farkını oluşturur. *Fabrica*'daki yedi iskelet figürünün çoğu, insan iskelet sistemini anatomik doğrulukla sergileyen sistematik pozlarda sunulmuştur. Bu figürler, kemik yapısının ve eklem ilişkilerinin incelenmesini kolaylaştıracak şekilde konumlandırılmış; özellikle omurga dizilimi, pelvik yapı ve ekstremiteler bağlantı noktaları detaylı bir biçimde görselleştirilmiştir (2). Figürlerin birçoğunda sabit, öğretici pozlar tercih edilmiş olup bedenin yapısal bütünlüğü didaktik bir anlayışla ortaya konur. Ancak bazı figürlerin arka planlarında yer alan kırsal manzara, mezar taşı ya da doğal çevre unsurları, bu anatomik betimlemelere dramatik ve metaforik bir katman da eklemektedir (10). Bu bilimsel sunumun içerisinde özellikle bir figür, diğerlerinden belirgin biçimde ayrılır: "düşünen iskelet" olarak anılan poz. Dirseğini dizine dayayan ve başını eline alan bu figür, klasik "melankoli" ya da "felsefi tefekkür" ikonografisini çağrıştırmakta; yalnızca iskelet sistemini göstermekle kalmayıp aynı zamanda zihinsel süreçlerin ve içsel sorgulamanın görsel bir temsiline dönüşmektedir (3). Bu duruş biçimi, kafatası (cranium) ile el (manus) arasında kurulan fiziksel temas yoluyla, beynin somatik ve simgesel işlevlerini eşzamanlı olarak düşündürür. Burada bedenin biyolojik anatomisi ile zihnin düşünsel potansiyeli iç içe geçmiş görünür. Sorgulanması gereken ise bu figürün neden yalnızca bu şekilde sunulduğudur. Vesalius'un diğer altı figürde izlediği daha açıklayıcı ve sistematik çizim anlayışını neden sadece bu figürde dramatik bir sembolizme dönüştürdüğü

tartışmaya açıktır. Acaba bu durum, bu figüre özel bir anlam yüklenmesinden mi kaynaklanmaktadır? Yoksa düşünen iskeletin çizeri gerçekten farklı biri olabilir mi? Nitekim bu figürün simgesel derinliği ve pozlama biçiminin ötekilerle belirgin ayrılığı bazı araştırmacılar da illüstrasyonun başka bir sanatçıya ait olabileceği yönünde şüphe uyandırmıştır (5,10). Aynı şekilde, Vesalius'un yalnızca bu figürde epistemolojik bir düzeye ulaşarak beden-zihin ikiliğini temsil etmesi; diğer figürlerde ise bu anlatı katmanına yer vermemesi görsel tercihlerindeki bilinçli bir seçim midir, yoksa bu figür özelinde sezgisel bir yoğunlaşmanın sonucu mudur? Bu çelişki, *Fabrica*'nın tümüyle didaktik bir anatomi kitabı olmanın ötesinde, zaman zaman sembolik ve düşünsel düzeyde sorgulamalar taşıdığını da gösterir. Öyle ki düşünen iskelet figürü, hem osteolojik yapıyı gösteren öğretici bir kaynak, hem de erken modern dönemde insan bedeninin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda zihinsel bir varlık olarak yeniden kurgulandığı bir eşik noktası olarak okunabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde söz konusu figür, *Fabrica*'daki bilim sanat etkileşiminin yalnızca estetik değil, aynı zamanda nöroanatomik ve felsefi bir katmanını da temsil etmektedir (6).

Vesalius'un Görsel Epistemolojisi: Sanat, Bilim ve Felsefi Anlam Katmanları

Vesalius'un *De Humani Corporis Fabrica* (1543) adlı eserindeki düşünen iskelet figürü, sadece anatomi biliminin değil, aynı zamanda sanat ve felsefenin birleşiminden doğan bir epistemolojik yüzeydir. Bu figür, anatomi illüstrasyonunun ötesine geçerek beden bilginin üretimi ve felsefi bir düşünme aracı olarak işlev gördüğünü simgeler. Vesalius, sadece diseksiyonla elde ettiği bilimsel veriyi değil, aynı zamanda sanatla harmanlanmış bir bilimsel gözlem sunarak modern anatomi çizimlerinin temellerini atmıştır. *Fabrica*'nın görsel anlatımı, insan bedenini durağan bir nesne olarak sunmak yerine, dramatik pozlar içinde, doğa manzaralarının ortasında yaşayan bir varlık gibi tasvir eder. Bu sahneleme anlayışı, erken modern dönemin anatomi tiyatrolarında görülen Palladyen mimari düzeni ve izleyiciye dönük dramatik kompozisyon anlayışını yansıtır. Böyle bir düzenleme, figürün görsel estetiğini güçlendirmenin ötesinde, izleyicinin bakışını belirli odak noktalarına yönlendiren bilinçli bir bilgi aktarım stratejisi olarak işlev görür. Mekânsal simetri, perspektif ve orantı ilkeleri, anatomik ayrıntıların algılanmasını kolaylaştırırken, illüstrasyonu bilimsel doğruluk ile sanatsal ideal arasındaki aracı konuma yerleştirir (1). Vesalius'un illüstrasyonları, tekil bir bilimsel kaydın ötesine geçerek figürleri mekânsal bağlama oturtan teatral bir perspektif oluşturur. Arka plandaki doğa tasvirleri ile figürlerin beden dili, izleyiciyi yalnızca anatomik yapıyı incelemeye değil, aynı zamanda

temsil edilen simgesel anlam katmanlarını "okumaya" yönlendirir. Bu yaklaşım, *Fabrica*'yı anatomi bilgisini estetik bir deneyime dönüştüren erken modern görsel retorik en seçkin örneklerinden biri hâline getirir (7,8). Bu teatral sahneleme, beden yalnızca parçalanacak bir organizma değil, anlamlandırılacak bir bilgi alanı olduğuna işaret eder (6). Vesalius'un eserlerinde sanatın estetik normlarına olan bu yaklaşım, Rönesans dönemi sanatçılarıyla olan etkileşiminin bir yansımasıdır. Rönesans dönemi sanatı ve görsel dili ile anatomi çizimleri arasındaki sanatsal bağ, Vesalius'un bilimsel gözlem yöntemlerinin yalnızca bir tıp kitabı değil, aynı zamanda sanatsal bir anlatı olduğunu gösterir (10). Vesalius, görsel sanatçılarla iş birliği yaparak beden anatomik yapısını sadece bilimsel verilerle değil, aynı zamanda estetik sezgiyle de tasvir etmiştir. Bu görseellik, modern anatomi kitaplarının sanatsal temsilde büyük bir dönüm noktası oluşturmuş, tıbbî çizimleri görsel sanatın bir parçası hâline getirmiştir. Bir diğer önemli nokta, *Fabrica*'daki anatomi çizimlerinin sadece gözlemi değil, aynı zamanda doğa ve insan bedeni arasındaki sembolik ilişkiyi de temsil etmesidir. Vesalius, *Fabrica*'daki her figürle, beden sadece bilimsel bir obje değil, hayatın anlamını ve ölümün evrimsel sürecini temsil eden bir yapıyı simgelemiştir. Düşünen iskelet figürü, bu felsefi bakış açısını görsel dil aracılığıyla daha derinlemesine sunar. İskeletin kafasında ve bedeninde görülen eksiklikler ve bozulmalar, beden sadece anatomik olarak bir yapı değil, felsefi bir düşünme sürecine evrildiğini simgeler (10). Özellikle düşünen iskeletin duruşu, Vesalius'un figürlerinde zaman zaman görülen contrapposto etkisini çağrıştıran, ancak klasik heykellerdeki denge ve zarafetten çok, içsel gerilim ve düşünsel yoğunluk hissi uyandıran bir yeniden yorumdur. Contrapposto, ağırlığın bir bacağı verildiği, gövde ve omuz hattının karşıt eğimlerle doğal bir hareket illüzyonu yarattığı klasik heykel duruşudur; ancak Vesalius'un figüründe bu duruş, dramatik bir içe kapanışla birleştirilerek, fiziksel anatomiyi ruhsal bir temsile dönüştürür. Bu duruşun uygulanışı, dönemin anatomi illüstrasyonlarında yaygın olan doğrudan kopyalama anlayışından farklı olarak figürün hem mekânla hem de izleyiciyle etkileşim kurmasını sağlayan bilinçli bir sahneleme stratejisidir. Klasik oran sistemleriyle desteklenen bu yaklaşım, bedeni yalnızca biyolojik bir yapı olarak değil, aynı zamanda kültürel ve entelektüel bir temsil nesnesi olarak kurgular; böylece görselin otoritesi, hem gözleme dayalı doğruluk hem de estetik ideallerin sürekliliği üzerinden pekişir (1). Vesalius, beden postürünü sadece anatomik doğruluk için değil, zihinsel düşüncenin simgesel bir ifadesi olarak da kullanmıştır. Başın eğilmesi ve figürün toprağa eğimli zemin üzerinde durması, doğaya dönüş temasıyla bilginin sınırlılığına dair bir metafor yaratır. Bu öge, Rönesans

sanatı ve antropolojik bakış açıları arasında güçlü bir sanatsal bağ kurar (5). Vesalius'un anatomi çizimlerinde sanatla bilim arasındaki sınırlar belirsizleşir, figürlerin anatomik doğruluğu ve sanatsal biçimi birleşerek bilimsel çizimlerin ötesine geçen görsel bir dil oluşturur. Tarshis, Vesalius'un çalışmalarının sanat dünyasına kattığı bu yeniliği vurgularken, anatomi çizimlerinin aynı zamanda Rönesans estetiğini barındıran bir bilimsel estetik sunduğunu belirtir (10). Bunun yanı sıra, Vesalius'un anatomiye dayalı gözlem yaklaşımının, yalnızca fiziksel yapıların değil, zihinsel süreçlerin de gözlemini sağladığını söylemek mümkündür. Vesalius, anatomi biliminin gözlemsel doğasını keşfederken sanatçı kimliği ile bilimin sınırlarını aşmayı başarmıştır. Fabrica'daki figürler hem anatomik olarak doğru hem de sanatsal bir ifadeye sahip, bu da Vesalius'un sanatçı işlevsel bilim insanı kimliğini birleştirerek anatomi çizimlerinin sanatsal bir eser olarak kabul edilmesini sağlar (6). Bu şekilde, Vesalius'un düşünen iskeleti, sadece bir anatomi çizimi değil, sanatla bilim arasındaki kesişimi anlatan bir felsefi sembol olmuştur. Bu ikonografik aktarım, Vesalius'un düşünen iskelet figürünün yalnızca Rönesans Avrupa'sındaki bilimsel ve sanatsal üretimi şekillendirmekle kalmayıp farklı kültürel bağlamlarda yeni anlam ufukları açtığını gösterir. Hindistan'ın Tamil Nadu bölgesinde, Pulicat'taki 1656 tarihli Hollanda Mezarlığı kapı süslemeleri, Fabrica'daki iki ikonik iskelet figürünün yerel taş ustalarının elinde yeniden doğmuş hâlidir. Burada kaburga kemerleri yatay ve ritmik çizgilere indirgenmiş, eklem yapıları soyut geometrilere dönüşmüş, yüz hatları ise bireysel kimlikten arındırılarak anonim bir ifadeye bürünmüştür. Avrupa'daki dramatik jestler ve teatral patos yerini, zamanın ve ölümün sessiz kabulünü yansıtan dingin bir duruşa bırakır. Bu stilizasyon, yerel Sufi ve Hindu asketizm geleneğinin manevi arınma, dünyevi bağlardan sıyrılma ve ölüm karşısında ruhsal sükûnet idealleriyle bütünleşir. Böylelikle Vesalius'un bilimsel-anatomik mirası, bedeni yalnızca fiziksel çözümleme nesnesi olarak değil, kültürlerarası bir tefekkür ve metafizik sorgulama alanı olarak yeniden konumlandırır. Ortaya çıkan bu melez görsel dil, ölümün biyolojik sonluluğunu, zamansız bir manevi yolculuğun başlangıcı olarak yeniden tanımlar (7,8). Bilgi üretiminin ve düşüncenin beden ve ölüm arasındaki ilişkisini görsel dil aracılığıyla temsil etmesi, onu sadece tıbbın değil, aynı zamanda sanatın da devrimci bir figürü hâline getirmiştir (3). Bu inceleme, düşünen iskeletin diğer anatomi figürlerinden nasıl farklılaştığını daha detaylı bir şekilde gözler önüne serer ve Vesalius'un sanatla bilim arasındaki ilişkisini nasıl kurduğunu derinlemesine gösterir. Vesalius'un De Humani Corporis Fabrica (1543) adlı eserinin 185. sayfasındaki düşünen iskelet figürü (Şekil 2) yalnızca anatomik bir illüstrasyon olmaktan

öte, sanat ve bilimin birleştiği çok katmanlı bir anlatıdır. İskeletin sol elinde kavradığı kafatası ve bedenin duruşu, bu figürün sadece bilimsel bir gözlem olmadığını, aynı zamanda felsefi bir düşüncüyü yansıttığını gösterir. Diğer anatomik figürlerden farklı olarak, düşünen iskelet, bedenin ölümsüzlüğü ve geçici doğası arasındaki ilişkiyi sembolize ederken harfli işaretlemeleri ile de bilginin sınırlarına dair derin bir metafor oluşturur. Fabrica'daki diğer iskelet figürleri, anatomik doğruluğun ön planda olduğu çizimler sunarken düşünen iskelet figürü daha önce değinilen harfli işaretlemeler ve anlatım diliyle farklı bir simgesellik taşır (6). Numaralı anatomik işaretlemeler, Vesalius'un diseksiyon yoluyla elde ettiği bilimsel verileri kesin ve doğru bir şekilde sunarken düşünen iskeletin harfli işaretlemeleri, pedagojik bir araç olarak bilgi üretiminin sürekli değişen doğasına dair güçlü bir sembol sunar. Aynı zamanda bedenin fiziksel eksiklikleri ile düşüncenin sürekliliği arasında kurulan bağ, figürün felsefi bir özne olarak varlığını sürdüren bir düşüncüyü temsil ettiğini gösterir. Sağ bacak ve ayak bölgesindeki işaretler, bu geçici bilgi üretiminin sembolik göstergeleri olarak yer alırken harfli işaretlemeler bu süreçteki sınırlılığı ve devamlılığı vurgular. İskeletin durduğu zemin ise, bedenin doğaya dönüşü ve bitkilerin yeniden doğuşu üzerinden felsefi bir dönüşümü anlatırken Vesalius'un sadece anatomi bilimini değil, felsefi düşüncüyü de içeren bir dil kullandığını gösterir (5). Vesalius'un bu figürü, bedenin yalnızca bir fiziksel nesne değil, aynı zamanda düşüncenin sahnesi ve bilgiye dönüşümün aracıdır; bu yönüyle, sanat ve bilim arasındaki sınırları aşan bir görsel epistemolojik beyandır. Bu incelemeler ışığında, Vesalius'un düşünsel ve görsel katkılarının modern bilim ve sanat üzerindeki etkilerini değerlendirmek mümkündür.

Sonuç

Vesalius'un De Humani Corporis Fabrica (1543) adlı eseri, anatomi biliminin bilimsel temellerini atarken aynı zamanda sanatla bilim arasındaki köprüyü kurmuş ve cerrahinin evriminde devrim niteliğinde bir etki bırakmıştır. Vesalius, diseksiyon ve doğrudan gözlem yoluyla Galen'in hatalarını düzelterek bilimsel yaklaşımda radikal bir değişim yaratmıştır. Anatomiye sadece bir beden bilim olarak değil, felsefi bir düşünce süreci olarak ele almış ve bu düşünceleri görsel bir dil aracılığıyla sunmuştur (6). Düşünen iskelet figürü, Vesalius'un bilimsel bakış açısını sanatla nasıl birleştirdiğini gösteren önemli bir semboldür. Bu figür, bedenin fiziksel yapısının ötesinde, düşüncenin ve bilgi üretiminin nasıl şekillendiğini simgeler. Sanat ve bilim arasındaki bu kesişim, modern anatomi ve cerrahinin temellerini atarken felsefi bir soru üretimi de oluşturur. İskeletin duruşu ve harfli işaretlemeleri,

bilginin sınırlarına dayandığını ve sürekli gelişen bir süreç olduğunu vurgular. Vesalius'un anatomiye ve cerrahiye yaklaşımı, Rönesans dönemi sanatı ile birleşerek görsel anlatımın ve bilimsel gözlemin nasıl güçlü bir biçimde harmanlanabileceğini göstermiştir. Diğer anatomi çizimlerinden farklı olarak, düşünen iskeletin figürü, bedenin parçalanabilirliği ve bilginin geçici doğası arasındaki ilişkiyi felsefi bir anlatım olarak sunar. Bu bağlamda, Vesalius'un sanatsal sezgileri, anatomi çizimlerinin sanatla birleşen bir bilimsel dil oluşturmaya olanak tanımıştır. Bunun yanı sıra, Vesalius'un bilimsel devrimci yaklaşımı yalnızca anatomiye dayalı gözlemleri değil, cerrahiyi ve tıbbı daha geniş bir çerçevede şekillendirmeyi de amaçlamıştır. Vesalius'un gözlemleri, cerrahların anatomiye dair doğru bilgiyi edinmelerini sağlamış, bilimsel doğruluğu ve sanatsal bir estetiği birleştirerek anatomiye felsefi bir düşünme sürecine dönüştürmüştür. Bu yenilikçi bakış açısı, cerrahinin sanatla birleştirilmesi gerektiğini vurgularken, sanatçı kimliğiyle bilimsel gözlem yapmanın ne denli önemli olduğunu da ortaya koymuştur. Vesalius'un etkisi, sadece anatomi ve cerrahi alanlarıyla sınırlı kalmamış; bilimsel yöntemi, sanatı ve felsefeyi birleştirerek bilgi üretiminin evrimini anlamamız açısından bir dönüm noktası olmuştur. Vesalius, anatomi biliminin doğa ile uyumunu ve bilgiyi felsefi bir süreç olarak ele

almayı başarmış; bedeni, sadece bir fiziksel yapı değil, düşüncenin ve bilginin bir sahnesi olarak sunmuştur. Bu figür, sanat ve bilim arasındaki sınırları aşan bir epistemolojik beyandır.

Sonuç olarak, Vesalius'un düşünen iskeleti, görsel anlatımın ve bilgi üretiminin nasıl birleştirilebileceğini gösteren çok katmanlı bir sembol olmuştur. Bu figür, sadece bir anatomi illüstrasyonu değil, felsefi düşüncüyü, bedenle zihin arasındaki ilişkiyi, ölümün anlamını ve bilginin sürekli evrilen doğasını içeren bir sanat eseridir. Vesalius, modern anatominin kurucusu olmasının ötesinde, bilimsel yöntem anlayışımızı ve tıbbi çizim anlayışımızı derinden etkilemiştir. Bu nedenle düşünen iskelet figürü, modern bilim ve sanat tarihinin birleşiminde kritik bir dönüm noktası olmuştur.

Açıklamalar

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Çalışma dış bağımsız hakemler tarafından değerlendirilmiştir.

Mali Destek: Bu çalışma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Burgess H. The idealised style of Vesalius's Fabrica illustrations: art, nature and aesthetics. SSRN Electron J. 2014.
2. Roth M. Andreas Vesalius Bruxellensis. Berlin: G. Reimer; 1892.
3. Cushing H. Andreas Vesalius. New York: Schuman's; 1943.
4. Ghosh SK. The evolution of epistemological methodologies in anatomy: from antiquity to modern times. Anat Rec. 2022;305(4):803-17.
5. Locy WA. Anatomical illustration before Vesalius. J Morphol. 1911; 22:951-76.
6. Vesalius A. De Humani Corporis Fabrica Libri Septem. Basel: Johannes Oporinus; 1543.
7. Margócsy D, Mathew J. Vesalius and Pulicat: skeletal imagery in seventeenth-century south India. Endeavour. 2025; 49:101014.
8. Meneghini A, Meneghini N. The frontispiece of Vesalius' Fabrica. Pelviperroneology. 2020;39(3):99-104.
9. Aksoy A. San Silvestro Şapeli'nde Bizans tıp sanatı: cüzam. Tarih Kültür Sanat Araştırmaları Derg. 2025;14(1):84-100.
10. Tarshis J. Illustrations from the works of Andreas Vesalius of Brussels. New York: Harper & Row; 1956.